

Дин аркылуу билим-тарбиягабы, же ...

Бизге, а дегенде, эмне керек экенин чечип алсак болмок: «светтик» билим-тарбиябы же ислам багытындагы билим-тарбиябы? Билимге, тарбияга мечит аркылуу барабызбы? Мечит биздин жаштарыбызды тарбиялоочу бирден бир мекеме катары эсептелинеби? А көрөкчө, ошол мечиттерге жумшалган миллиондорду улутубуздун балдарынын заманбап билим, тарбия алышы үчүн жумшап, каражаттын жогунан жабылып жаткан бала бакчаларды кармап калсак, мугалим-тарбиячылардын айлыгына жумшап, өз убагында берсек, кебетеси келишкен мектептерибизди ондоп - түзөсөк жарашпайт беле?

Кимдир-бирөө ал каражаттарды биздин өкмөтүбүз берген жок, аны ислам борбору каржылап жатат - деп айтаар... Болуптур, а ислам борбору Кыргызстандын балдарынын билимдүү, тарбиялуу болуусу кызыктырбайт бекен...?!

Иши кылса, ар бир айылда бакчабыз жок турганда - ар бир айылда мечиттерибиз бар, аларды куруу менен, балдарыбызды имамдыкка да окута баштадык. Ар бир айыл мечиттүү да, билимдүү имамдуу да болуп калды. Ал тургай, жергиликтүү айрым айыл жетекчилери, кээ бир төбөсү көрүнгөн бизнесмендер элге мечит куруп берип, ошону менен алектенишип, ошону менен маашырланышкандары жок эмес. Ошондон элеттен аброй күтүп, негизги ишмердиги катары эсептегендери да болбой койбоду...

Ошол "миллиондордун" башын жеп салынган мечиттерибиздин кыйласын бүгүн кара кулпу же имам өзү "кайтарып" калып отургандары да бар. Көптөгөн "билимдүү" деген эле имамдарыбыз элден битир чогулткандан башка ишкердүүлүк көрсөтө алышпады. Эзелтеден элибиздин салтына айланып калган бир катар ритуалдарды ревизиялап, тоолук кыргыздардын турмушуна «жаңылык» киргизишип жаткан жаш имамдар элди бушайманга салып, каршылыкка учурап жатышкандары да бар. Мындайлар элдин имамдарга болгон ишенимдерин жоготуп, урмат-сыйын ого бетер төмөндөтөрүнө, ал тургай, мусулманчылыкка болгон кайдигерликке алып келери да бышык.

Баары бир, кыргыздардын жан дүйнөсүндө башка бардык рухий байлыктарынын катарында, Улуу жараткантуурасындагы сезим - туюмдары өзгөчө орунда турары атайын белгилөөнү жана да изилдеп үйрөнүүнү талап кылбайт. Кандаш элибиз канчалык "атеист" болгон күндө да, "кудай" деген сөз оозунан түшкөн эмес. Сүйүнсө да, корксо да "кудайды" оозуна алып, аны менен ички сезимдеринин чыңалуу деңгээлинтүшүндүрүшү кызык нерсе. Бирок, кыргыздардын ички дүйнөсүндө диний түшүнүктөр тамыржайып, бүчүр

байлоосуна ыңгайлуу мүмкүнчүлүк ар качан болуп келсе да, имамдарыбыз мусулманчылыктын мыйзамдарын талаптагыдай үгүттөөдө алсыздык кылып келген жана учурда деле алсыздык кылууда. Бул жагынан христиан дининин үгүт-насыятчыларынан, албетте, ат чабым артта экендигибиз талашсыз. Анан да, биздин - ислам борборубуз Муфтийлик орунду топтой талашып, өзүлөрүнүн бюрократтык жүзүн, коррупциялык өнөрүн дүйнө алдында ачык эле көрсөтүп алышпадыбы.

Мунусу - алар үчүн элди ыйман салттарына үндөөдөн да ыйык нерсе – «бийлик үстөлүн сактап калууга жандалбасташат тура» деген ойго аргасыз жетелебей койбойт. Демек, биздин диний башкармачылыгыбыз дагы өзүлөрүнүн пенделик көйгөйлөрү менен көбүрөөк алектенишет тура.

Мына ушундайлардын айынан, бүгүнкү күндөгү "динге ишенүү, ишенбөө" эркиндиги кеңири жайылып бараткан кыргыз пендесинин динге болгон бейкапарчылык, салкын кандуулук сапаты мындан ары да тереңдеп, ал тургай, чет элдик диний миссионерлердин жетегине жапырт алданып, диний секталарына кирип кетип жатышкандыктары жалган эмес.

Мунун башкы себеби – өлкөбүздөгү саясий-социалдык башаламандыктардын кесепетинен келип чыгып отурган көптөгөн проблемалардын комплекси экендиги да талашсыз.

Биз бир нерсени эске албай жатабыз: эгер динди адамды тарбиялоочу бирден бир каражаттардын бири катары кабыл алсак, ал төмөндөгүдөй мүмкүнчүлүккө ээ болуусу тийиш эле:

Биринчиден, динадамдын рухий дүнөсүнүн талаптарын канаттандыруусу керек;

Экинчиден, дин адамдын ички маданияттуулугунун деңгээлин көтөрүүчү, аны толуктоочу бир компонентке эгедер болуусу тийиш;

Үчүнчүдөн, ал авторитардык ыкма менен эмес, же сокур ээрчүү менен эмес, адам аны өз ишеними, керектөөсү, ички талабы менен кабыл алуусу кажет.

Анан да, мусулман баласы, адегенде, садака-битирлерди эмне үчүн берерин; жаназа-дооранга эмне үчүн туруу керектигин, орозо эмне үчүн карманыларын жана намаз эмнеге окуларын жеткире түшүнүп, анын "зарылдыгын" билип, андан соң гана ошол мусулман салттарын бекем кармап туура болмок. Демек, мындай болсо, **биздин жолубуз - мечит аркылуу билимге эмес, билим аркылуу мечитке** карай багытталуусу тийиш экен! Ошондо гана адам диндин кулу болбос эле, ошондо гана адам динди өзүнүн ички керектөөсүнө жараша тутуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болмок!

Бир ирет "Кутбилим" гезитине адабиятчы Салижан Жигитов минтип жазган эле: "Дин туткан киши эле маданияттуу, ыймандуу дегендик - бул чоң жаңылыштык. Ажыга барып келгендердин көпчүлүгү эле алдым-жуттумдар, алар Ажыдан келгенден кийин эле адамгерчиликтүү болуп калган жок..." Анын сыңарыдай, биз мечит куруп, ага барып жума намазга жыгылсак эле

ыймандуу боло албадык. Отуз күнү орозо кармап, кечинде жинди суу менен ооз ачкандар, арак ичип алып арбактарга куран окугандар четибизден чыгат. Беш убак намаз окуп, он беш убак сөгүнгөндөр, имамдын деп шариятты сүйлөп, ичинде былгыгы бултайгандар сыяктуу мусулманчылыктын анык душмандары аз дейсизби?

Мен буларды табалагандан айтып жатканым жок. **Адам уулунун адам болмогу тууралуу дүйнөлүк проблеманы излам аркылуу да, будда аркылуу да, христианчылык аркылуу да, же кечээги коммунисттик идеология аркылуу да адамзат алиге чеч албай келгенин гана айткым келип турат.**

Ошон үчүн немец философу Гойе: «Человечество, когда же кончается несвершеннолетие твое?!» деп башын мыкчып отуруп жазган да.

Анда эмне кылмакчыбыз? Диний коомчулук светтик коомчулукту, светтик коомчулук диний коомчулукту качанга чейин күнөөлөйт жана андан эмне тапмак?

Жогоруда айткандай күнүмдүк пенделик муктаждыгы менен гана күн кечиргендердин жосунсуз жоруктарын ким тыят? Эч ким тыя албайт. Аларды өзүлөрүнүн билими, абийир-ыйманы гана тыя алат. Ошондуктан, диний жактан караңгы, билимсиз элди ошол билимсиз, сокур абалы боюнча ислам салттарын көздөй "күргүштөтүп айдап киргизүү" менен мусулманчылыкка үндөөнүн өзү эле билимсиздиктин жумушу–дегим келет.

Мен бул сөздөрдү калкыбыздын жан дүйнөсүнө исламды орнотууга каршы экендигимден айтып отурганым жок. Анын үстүнө, балдарыбызды балалык курагынан тарта, бүгүнкү батыштын баш айланткан азгырыгынан сактап калууга, адеп-ыйманга дин аркылуу чакырууга болгон аракеттерди да туура түшүнөм. Кыргыз баласы өзүнө чейинки рухий дөөлөттөрдүн бири катары кабылданып келген ислам динин бекем тутушу мыйзам ченемдүү экендигин да танбайм.

Диндин тарбия берүүчүлүк, адеп-ыйманмаданиятына калыптандыруучулук, рухий дүйнөбүздү байытуучулук баалуулук күчү бараандуу экендиги да талашсыз. Ошентсе да, азыркы жаңы доорубуздун жаштарын тарбиялоочу, билимге үндөөчү башкы нерсе катары диндин жоболорун бетибизге кармоо, аны мамлекеттик деңгээлде үгүттөө азыр доордун талабы боло албайт. Жаштарыбыз ири алдыда билимдүү, ар тарабынан сабаттуу болсун. Эл аралык аренада арта калбасын. Турмушта өз жолун тандоо үчүн кандай эркиндикке ээ болсо, ислам салттарын тандоодо да эркин болуп, өз билими менен ички дүйнөсүндө ал үчүн орун таба алсын. Бул жогоруда айтып өткөндөй, **билим аркылуу - динге** деген жол болуусу мүмкүн.

Учурда республикабыздын диний өкүлдөрү Өкмөткө чейин кайрылышып, мектептерге динтаануу сабагын мектепке милдеттүү киргизүүнү талап кылышууда. Бул маселени мен, адегенде, балдарыбыздын диний түшүнүктөрү менен билимин, т.а. диний маданиятын түптөө менен гана чечүүгө тийиш экендигибизди билдиргим келет. Мектепте диний атрибуттарга балдарды үйрөтүүгө биздин «светтик» коомубуз, анын мыйзамдары жол бербей турганын диний өкүлдөр түшүнүп, аны балдар мектепти бүтүргөндөн кийин гана

жүргүзүүчү «диний агартуучулук» иштер катары караса дурус болмок.

Дагы бир орчундуу нерсе-түштүк аймактарыбызды мектеп балдары жума намазга барып сабактан кечиккен фактылар айтылып жаткандыгы, ал турмак, айылдар турмак, борбор калаабыздын мектептеринде кыздарыбыз жоолук салынып алып мектепке келүүлөрү акырындык менен жайылып бараткандыгы. Республикабыз ислам мамлекети болбогон соң, мектеп баласы мектеп формасы менен сабакта отурганы– балалыктын кандай гана кайталангыс бир керемет сүрөтүн көзүнө алып келет?! Бала деген бала болуп, мектеп курагын мектептегидей өткөрүп, анан өз курагына келгенде турмуштун зарыл эрежелерине баш ийгени эле жөндүү болор беле?!

Иши кылса, бүгүнкү саясий да, диний да плюрализмдин кезеңинде балалыкты, анын балалык баео курагын диний оюндардын предмети кылуу-бери жагында мыйзамсыз көрүнүш. Анткени, диний коомчулук республикабыздагы баш аламан кездежалпы коомчулукту тарбиялоонун кыйынчылыганаан улам, сөз өтөр, күч жетер баланын балалык курагын пайдаланып,эркек балдарды мечитке эртерээк тартуу, кыз балдарга эртерээк хиджаб кийгизүү, эрте курагында орозо туттуруп, намазга жыгууну баштап жаткандай элес берет.

Ошондуктан, учурда КРнын Билим жана илим министрлиги менен Билим берүү академиясы биргелешип иштеп, бул багыттагы проблемаларды чечүүгө болгон иш-чаралар колдоого аларлык, т.а. аталган маселени чечүүгө багытталган Диндердин тарыхын үйрөтүү аракети мектепте тарых сабагынын курамында окуучуларга сунушталынып, диний маданияттын негиздерин үйрөтүү, анын маани-маңызын таанытуу сыяктуу маселелердин тезинен чечилишин, ага байланыштуу окуу куралынын, мугалимдер үчүн усулдук адабияттарынын чыгарылышын жалпы эл күтөт.